

Основни характеристики на система за оценяване на университетска учебна дисциплина и алгоритъм за избора им

Мария Христова

Basic characteristics of a system for assessing a university study course and an algorithm for their selection The present article examines the component of the Systems for assessment and maintenance of the quality of education, related to a study course. Basic characteristics of the system and an algorithm for their selection are proposed. Each one of the alternative possibilities is being examined and a justified choice is made.

Key words: quality, algorithm, study course, motivation

ВЪВЕДЕНИЕ

Висшите училища в България усилено въвеждат Системи за оценяване и поддържане на качеството на обучение (СОПКО). Това е не само тяхно законово задължение и важна предпоставка за участие в Болонския процес, но и осъзната необходимост за просперитет на висшето училище в условията на конкретната пазарна среда. Проучвания на Центъра за контрол и оценка на качеството на образованието към МОН направени в края на миналата година по въвеждане на вътрешни Системи за оценяване и поддържане на качеството на обучението [1], показват, че от общо 52^{те} висши училища у нас 34 имат изградена и въведена СОПКО. В повече от 2/3 от тях чрез СОПКО се оценяват:

- професионално направление;
- специалност;
- **учебна дисциплина;**
- преподаватели;
- академично ръководство;
- образователно-квалификационна степен;
- форма на обучение;
- студенти, докторанти и специализанти.

В настоящия доклад **предмет на изследване е учебната дисциплина** (университетски учебен курс). Както е известно, независимо от спецификата на обучението, над 80% от учебния процес е организиран по учебни дисциплини. Като се отчете, че при техния преглед се оценяват и преподавателите, практически Подсистемата за оценяване и поддържане на качеството на учебните дисциплини обхваща основните елементи и значителна част от пространството, подлежащо на оценяване. Само малка част остава извън него – стажове, дипломни работи и някои интердисциплинарни дейности.

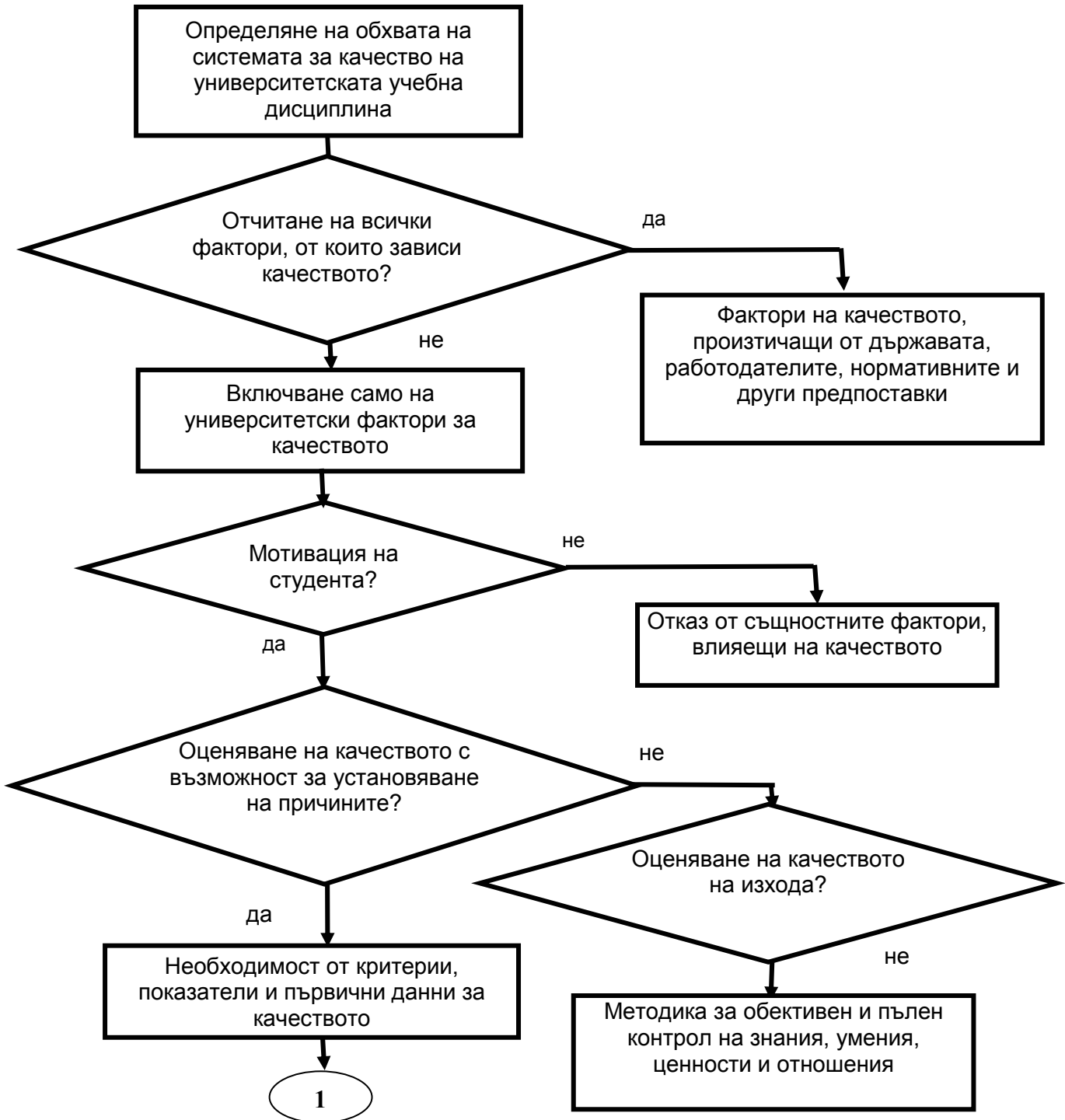
Целта на изследването е на базата на формализиран алгоритъм да се детерминира Подсистемата за оценяване и поддържане на качеството на учебните дисциплини и се приведат убедителни основания за избора на основните ѝ характеристики.

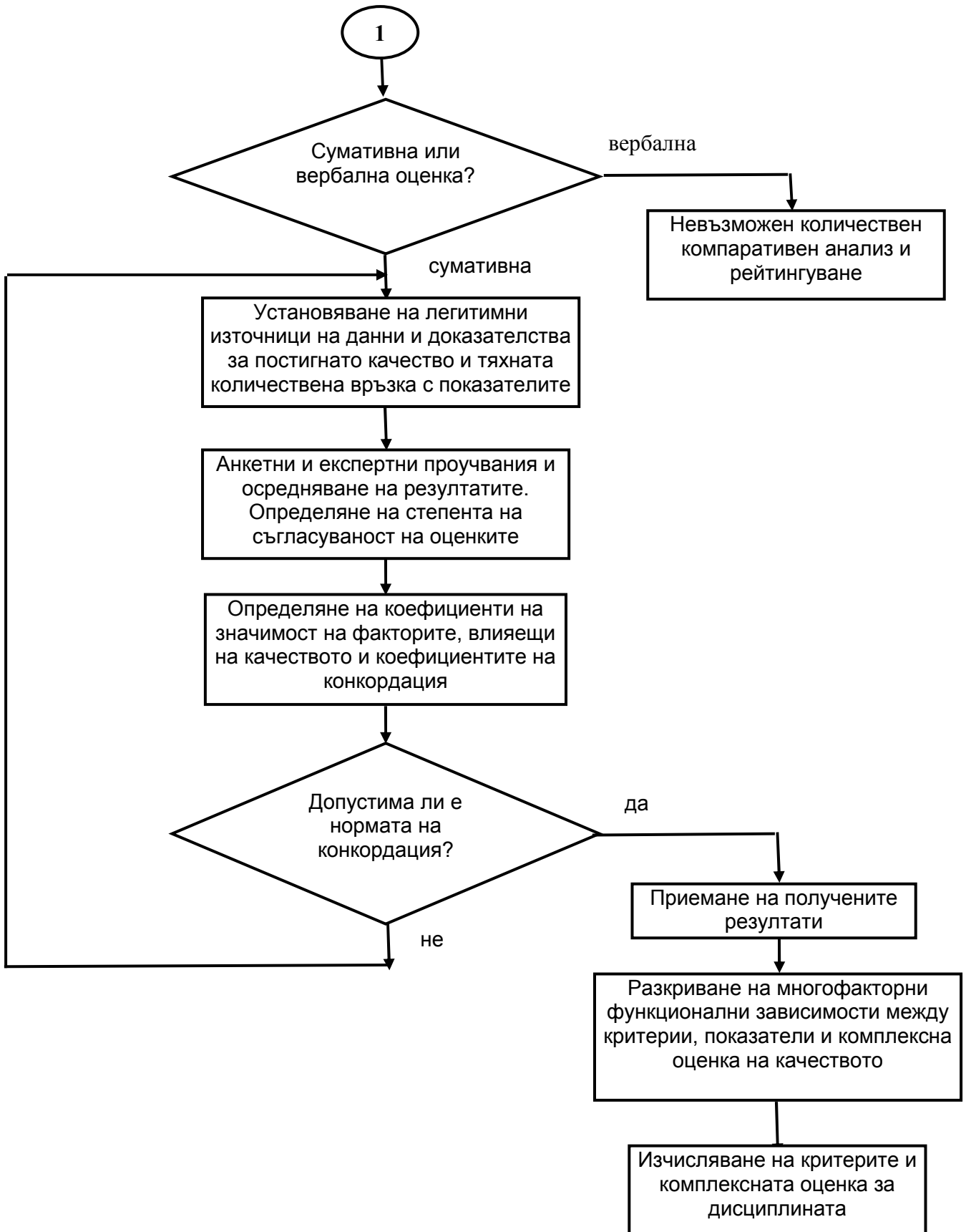
ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Алгоритъм

На фиг. 1 е показан алгоритъмът за избор на основни характеристики които следва да има една система от разглеждания клас. Характеристиките се разглеждат по принципа от общото към частното и в степен на все по-голяма детайлизация и конкретизация. Въпросите и техният анализ са поставени в съответствие с литературните проучвания и са част от претенциите на автора.

Фиг.1

2. Обхват на системата

Това е първият въпрос, от решението на който в голяма степен зависят следващите характеристики на разглежданата Подсистема

Известно е, че качеството на обучението зависи не само от усилията на университета, но и в немалка (понякога и определяща) степен и от влиянието на външните фактори: от държавата (нейната нормативна база и икономическа подкрепа), от бизнеса (от пазарната среда, която той е създал и конкурентния натиск, който упражнява към университета), както и от нагласите в обществото [2]. Тези фактори имат голяма значимост, но са свързани с мениджърски, политически и социални анализи, които излизат извън пределите на разглежданата подсистема и настоящата публикация. Тя се ограничава до **вътрешно- институционалните фактори**.

3. Мотивацията у студента

Мотивацията е решаващо важен същностен фактор за успеха на обучението [4]. За съжаление този фактор не се отчита или анализира в достатъчна степен. Безспорно е, че силно преобладаващото мнозинство от студентите са слабо мотивирани за постигане на качество. Липсва задълбоченост, широк обхват и творческа интерпретация на изучаваните дисциплини.

Причините:

- слабият или почти липсващ конкурентен натиск на пазара на труда върху студентите (за разлика от развитите пазарни страни). Външният интелектуален пазар не затваря «обратна връзка» и не създава мотивация за по-високо качество;
- реализацията и кариерата на студента утре зависи в малка степен от качеството на обучението му днес;
- липсата в университета на ефективни стимули за преподавателите, които постигат качество;
- това води до липса на стремеж у преподавателите и отсъствие на студентски натиск върху висшите училища да дават по-добра подготовка;
- като следствие от казаното - съвпадение на мимолетните интереси на студенти и преподаватели в учебния процес, съпосочно действащи против доброто качество (непровеждане или съкращаване на занятия, принижаване изискванията при оценяване на студентите, неизпълнение взаимни задължения, които натоварват и двете страни, и пр.).

Това са специфични фактори, атавизми на социалния преход, който страната ни направи в последните 16 години и не е типично за развитите страни, където системата на подготовка е органически свързана със системата на реализация на подготвените кадри. Значението на тези фактори би следвало да намалява с развитието и създаването на икономика, базирана на знанието, с все по-пълното интегриране на страната ни в европейския процес.

3. Подходи за оценяване на качеството на учебната дисциплина

Известни са различни подходи за оценяване на качеството на учебната дисциплина [3], [5], най-често използваните от които са:

1. Оценяване на качеството на подготовката на студентите по дисциплината **на изхода**. Те се изпитват по предварително установен ред от комисия, състояща се от външни на университета учени и професионалисти. Оценката за качеството на обучението се определя от средното равнище на студентите.

Недостатък на метода е силната зависимост на резултатите от качествата на студентите и тяхната предварителна подготовка, а не толкова от уменията, творчеството и вложения труд на академичния състав, преподаващ дисциплината.

2. По-справедлив към обекта на контрол е подходът за оценяване с т.н. **добавена стойност**. Установяват се методи и се извършва контрол на равнището на

предварителната (входяща) подготовка на студентите по дисциплината. След приключване на обучението резултатът от обучението се контролира *на изхода*. Разликата е т.н. *добавена стойност*. Колкото тя е по-голяма, толкова оценката за екипа, отговорен за качеството на съответната дисциплина, програма или специалност е по-висока.

Недостатъци и на двата подхода са:

- Необходимостта от надеждна *система за достоверно оценяване на подготовката* “на входа” и “на изхода”;
- Отсъствие на възможност да се диференцират причините и се изляват силните и слабите страни на обучението по дисциплината, липсата на диференциация на самите студенти и предпоставки да се работи индивидуално с всеки още през семестъра и по този начин да се търсят специфични средства за подобрене.

3. Оценяват се различни аспекти и процеси от обучението (академичен състав, учебно съдържание, материална база, организацията и протичането на учебния процес, изпитните процедури и др.), съвкупната стойност и значение на които определят качеството. Проследява се дали се правят както трябва всички стъпки, по които минава и се контролира обучението. Ако те са направени по най-добрия начин може да се очакват и най-добри резултати на изхода, които не е задължително да се контролират. Този подход е концептуално близък до *тоталния контрол на качеството*.

Поради възможността да се анализират причините за слабите страни на качеството и да се въздейства върху тях, тук се предлага последният от трите подхода, който може да се нарече STEP BY STEP. Но този подход води до необходимост от определяне на гледни точки (критерии) и показатели за качеството.

5. Методи за оценяване на качеството на учебната дисциплина

- **сумативни** – чрез тях се получава числова, количествена оценка;
- **вербални** – получава се словесна оценка, чрез която оценяващите отразяват своята оценка с думи и препоръчват какво да се направи, за да се подобри качеството.

Като се има предвид творческата природа на учебния процес, както и изключителната сложност и деликатност на оценките, касаещи преди всичко преподавателите, редица университети предпочитат словесната оценка. Тя трябва да бъде критична, градивна и конструктивна, да експлицира слабостите и пропуските с точните понятия и верен изказ, за да не накърни достойнството на преподавателя, академичния ръководител или студента.

Недостатъци на вербалните методи за оценяване са:

- липсата на сравнимост и съизмеримост между сродни обекти (преподаватели по една и съща дисциплина, специалности, учебни курсове и т.н),
- субективност, зависеща от оценяващия и неговата собствена възискателност, преднамереност, предубеденост и изразни средства на изказа,
- трудностите по обобщаване на оценките и тяхната глобализация.

Тук се предлага да се отчетат предимствата на количествените оценки и в Подсистемата за оценяване и поддържане на качеството на учебните дисциплини да се приложат количествени оценки. Това означава:

- да се направи математическо описание по критерии и показатели, т.е. да се създаде информационна база от математически модели;
- моделите да боравят с обективни данни: количествени и/или качествени;

6. Следващи стъпки, произтичащи от така направения избор.

Тръгвайки по този път, следващите стъпки в алгоритъма са предначертани:

- Установяване на легитимни източници на данни и доказателства за постигнато качество и тяхната количествена връзка с показателите.
- Анкетни и експертни проучвания и усредняване на резултатите.

- Определяне на степента на съгласуваност на оценките.
- Определяне на коефициенти на значимост на факторите, влияещи на качеството
- Допустима норма на несъгласуваност на експертните оценки.

Ако нормата за несъгласуваност не е спазена, следва да се предприемат необходимите мерки за подобряване на експертизата, а това изисква обратна връзка в алгоритъма.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Претенциите на настоящата работа са следните:

1. Въведени и обосновани са основните характеристики на система за оценяване и поддържане на качеството на университетска учебна дисциплина.
2. Предложен е алгоритъм за определяне на характеристиките на системата.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- [1] МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА. Център за контрол и оценка на качеството на образованието. Информация за резултатите от проучванията относно Изграждане и функциониране на Системи за оценяване и поддържане на качеството на обучението във висшите училища. София 2006.г
- [2] Harvey L., Green D., Defining Quality-Assesment and Evaluation in Higher Education, 18, 9-34
- [3] Jackson, G. A. (1990). Evaluating learning technology: Methods, strategies, and examples in higher education. Journal of Higher Education, 61 (3), 294-311.
- [4] Kurekova., E. M. Haltai. Evaluation of the Educational Process Quality at the University Level. Slovak University of Technology, Faculty of Mechanical, Engineering
- [5] Madaus, M. Scriven, & D. L. Stufflebeam (Eds.) Evaluation models, Boston: Kluwer-Nijhoff

За контакти:

Гл. ас. Мария Христова, Катедра “Математика и информатика”, ВТУ „Т.Каблешков” София, Тел.: 02 8625209, E-mail: maryiahbg@yahoo.com, mhristova@vtu.bg